
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Σεπτέμβριος 2020

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ.....	2
Εισαγωγή.....	2
1.1 Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα	2
1.2 Οι κύριες προκλήσεις στο προσφυγικό ζήτημα σύμφωνα με ΕΕ και Διεθνείς Οργανισμούς .	4
1.3 Υποδοχή, διαμονή προσφύγων και δομές εκπαίδευσης στην Ελλάδα.....	6
1.4 Αποσαφήνιση όρων, δικαιώματα και υποχρεώσεις προσφύγων.....	10
1.5 Η Εκπαίδευση των Προσφύγων στις Ευρωπαϊκές Χώρες	12
1.6 Η Εκπαίδευση των Προσφύγων στην Ελλάδα.....	14
1.7 Ζητήματα Εκπαιδευτικής Διαχείρισης στις ΔΥΕΠ.....	15
1.8 Ο ρόλος των ΣΕΠ: προβλήματα και καλές πρακτικές.....	19
1.9 Παραδείγματα Δραστηριοτήτων για το προσφυγικό ζήτημα.....	22
1.10 Βιβλιογραφία & Webliography.....	23
1.11 Ασκήσεις Εμπέδωσης της Ενότητας.....	24
1.12 Θέματα εργασίας.....	24

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Εισαγωγή

Η παρούσα ενότητα παρουσιάζει το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα, τις κύριες προκλήσεις στο προσφυγικό ζήτημα σύμφωνα με την ΕΕ και τους Διεθνείς Οργανισμούς, τις ενέργειες της Ελλάδας να ανταποκριθεί στο νέο αυτό τοπίο, τις εκπαιδευτικές δομές που δημιουργήθηκαν, τις δυσκολίες που εξακολουθούν να υπάρχουν, καθώς και καλές πρακτικές και εκπαιδευτικές δράσεις. Για τη μελέτη της ενότητας και για την επιτέλεση των αντίστοιχων δραστηριοτήτων εμπέδωσης απαιτείται συνολικός χρόνος δέκα ωρών.

1.1 Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα

Η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας ως «σταυροδρόμι» Δύσης και Ανατολής, οι επικρατούσες συνθήκες σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, η απουσία ασφάλειας, οι πόλεμοι κ.α είχαν ως συνέπεια η Ελλάδα να είναι δέκτης ενός διαρκούς μεταναστευτικού ρεύματος, το οποίο αριθμεί περίπου τρεις δεκαετίες ζωής. Η Ελλάδα επί σειρά ετών λειτουργούσε ως τόπος φευγαλέας συνάντησης ανθρώπων, άλλοι εκ των οποίων φεύγουν για τις μητροπόλεις του ανεπτυγμένου δυτικού καπιταλισμού (Gastarbeiter: όρος που σημασιοδοτούσε τους μη Γερμανούς εργάτες μετανάστες στη Γερμανία τη δεκαετία του 50, σύγχρονο επιστημονικό προκαριάτο), άλλοι ήλθαν στην Ελλάδα για να μείνουν (π.χ. μικρασιάτες πρόσφυγες, Αλβανοί μετανάστες) και τα τελευταία περίπου επτά χρόνια, μετά το ξέσπασμα της προσφυγικής κρίσης, απόρροια κυρίως της Αραβικής Άνοιξης, ο αριθμός μεταναστών-τριών και προσφύγων στην Ελλάδα έχει αυξηθεί σημαντικά, με αποτέλεσμα να χρειάζονται ειδικές πρακτικές και πολιτικές για την αποτελεσματική ένταξή τους στην κοινωνία. Η πλειοψηφία αυτών των μεταναστών έρχονται προσωρινά στην Ελλάδα με την ελπίδα να συνεχίσουν το ταξίδι τους προς τις πιο ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Σύριοι και Αφγανοί πρόσφυγες-μετανάστες). Συρία, Αφγανιστάν και Ιράκ αποτελούν τις κύριες χώρες προέλευσης των μεταναστών-τριών και προσφύγων, δια θαλάσσης. Οι προσφυγικές ροές στη Μεσόγειο, προς Ελλάδα και Ιταλία, καταγράφηκαν ιδιαίτερα αυξημένες από το καλοκαίρι του 2015. Εκείνη την περίοδο ο κύριος όγκος των προσφύγων κατευθύνθηκε από την Τουρκία στην Ελλάδα μέσω των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR-ΥΑ: το ακρώνυμο στα ελληνικά), το 2015-2016 διέσχισαν τα ελληνοτουρκικά σύνορα στο Αιγαίο 817.175 άνθρωποι. Ανεπίσημα, ο αριθμός των προσφύγων που έφτασαν στην Ελλάδα, υπολογίζεται στο 1 εκ. άνθρωποι. Ο πληθυσμός αυτός, από τα νησιά κατευθύνθηκε αρχικά στον Πειραιά και στη συνέχεια διέσχισε τη χώρα με στόχο τη συνοριακή γραμμή Ελλάδας-FYROM και το πέρασμα της Ειδομένης. Με το κλείσιμο των συνόρων και τη συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης-Τουρκίας τον Μάρτιο του 2016, περίπου 60.000 πρόσφυγες εγκλωβίστηκαν στην Ελλάδα. Ο προσφυγικός πληθυσμός που εισήλθε στη χώρα δεν είναι ομοιογενής. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΓΓΕΕ (2016) για τις αφίξεις προσφύγων το 2016, το 46% προέρχεται από τη Συρία, το 24% από το Αφγανιστάν, το 15% από το Ιράκ, το 5% από το Πακιστάν και το 3% από το Ιράν. Επιπλέον, το 64% αυτών είναι άνδρες και το 36% είναι γυναίκες. Χαρακτηριστικό στοιχείο του προσφυγικού πληθυσμού –και κρίσιμο για το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος– είναι ο ιδιαίτερα υψηλός αριθμός των ατόμων κάτω των 18 ετών: το 24,5% των ανδρών και το 31,9% των γυναικών ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία. Η δυναμική και ρευστότητα των προσφυγικών ροών κατά τη διάρκεια των τελευταίων πέντε χρόνων υπήρξε συνεχής και εναλλασσόμενη, δημιουργώντας πολλά εμπόδια στη διαμόρφωση τακτικής αντιμετώπισης του προσφυγικού ζητήματος.

Η ενσωμάτωση αυτού του νέου κύματος μεταναστών συμπίπτει με μία δύσκολη περίοδο για την Ελλάδα, καθώς από το 2009 περίπου η χώρα βρίσκεται σε οικονομική ύφεση, η οποία συνετέλεσε στην μείωση του βιοτικού επιπέδου, όπου στοιχεία ξενοφοβίας και ρητορικής μίσους έκαναν αισθητή την παρουσία τους. Αυτή η κατάσταση επηρεάζει την ένταξη των μεταναστών-τριών και προσφύγων στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική, πολιτιστική ζωή στην Ελλάδα. Έως τον Μάρτιο του 2016 προκρίθηκε η τεχνική της όσο πιο ανώδυνης διέλευσης του μεγάλου πλήθους προσφύγων από τη χώρα. Μετά το κλείσιμο των συνόρων και τον εγκλωβισμό στην Ελλάδα χιλιάδων ανθρώπων, οι οποίοι πίεζαν να φύγουν στη Βόρεια Ευρώπη, άρχισε να διαμορφώνεται

η στρατηγική διαχείρισης, προστασίας και εγκατάστασης του πληθυσμού αυτού σε μόνιμες δομές. Εν τέλει, μετά τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, ο αριθμός σταθεροποιήθηκε στις περίπου 60.000 και, βάσει των επίσημων στοιχείων, παρέμεινε σ' αυτό το επίπεδο μέχρι τον Φεβρουάριο του 2017 και έκτοτε –παρά τους μικρούς αριθμούς αφίξεων στα νησιά– μειώνεται λόγω της εντατικοποίησης των ρυθμών οικογενειακής επανένωσης και μετεγκατάστασης σε άλλες χώρες (Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, 2017). Παράλληλα βέβαια, η απροθυμία των ευρωπαϊκών χωρών να υλοποιήσουν το σκέλος της συμφωνίας το οποίο αφορούσε τη μετεγκατάσταση μεγάλου αριθμού προσφύγων από την Ελλάδα και την Ιταλία επιδείνωσε δραματικά το αίσθημα εγκλωβισμού που νιώθουν οι πρόσφυγες, οι οποίοι βρίσκονται στην Ελλάδα και στην Ιταλία, ενώ οι ίδιοι θα επιθυμούσαν να διαμείνουν σε μία χώρα της κεντρικής ή Βόρειας Ευρώπης.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι τα τελευταία τριάντα χρόνια στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα φοίτησαν και αποφοίτησαν μερικές εκατοντάδες χιλιάδες μαθητές από διάφορες χώρες του κόσμου, αλλά ο κύριος όγκος τους προέρχονταν κατά κύριο λόγο από χώρες της βαλκανικής χερσονήσου και της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ (Καδιγιαννόπουλος, 2014). Τα τελευταία επτά χρόνια, η Ελλάδα δέχεται μετανάστες κυρίως από τη Συρία, το Αφγανιστάν, Ιράκ, Πακιστάν και Ιράν.

1.2 Οι κύριες προκλήσεις στο προσφυγικό ζήτημα σύμφωνα με την ΕΕ και τους Διεθνείς Οργανισμούς

Σύμφωνα με την έκθεση [Integrating Students from Migrant Backgrounds into Schools in Europe](#) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2019), οι τρεις προκλήσεις που επηρεάζουν την μαθησιακή ανάπτυξη παιδιών με προσφυγικό και μεταναστευτικό υπόβαθρο είναι:

- Αυτές που σχετίζονται με την μετανάστευση (Αλλαγή περιβάλλοντος, αλλαγή κουλτούρας, γλώσσας, πολιτιστικού υπόβαθρου, συνθήκες διαβίωσης στη χώρα υποδοχής).
- Αυτές που σχετίζονται με το κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο της χώρας υποδοχής και την πολιτική κατάσταση (Πολιτικές που προωθούν την ένταξη, καθώς επίσης πολιτικές σχετικά με την ισότητα, διαθέσιμοι πόροι για την εκπαίδευση)
- Έλλειψη αξιολόγησης του ακαδημαϊκού υποβάθρου των παιδιών αλλά και έλλειψη γνώσεων από την πλευρά των δασκάλων/καθηγητών-τριών να αλληλεπιδρούν αποτελεσματικά με τα παιδιά με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Επίσης, οι γονείς τους λόγω μη γνώσης της γλώσσας δεν μπορούν να επικοινωνήσουν με το σχολείο αλλά και να ενσωματωθούν στο σχολικό περίγυρο.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (Cerna 2019) τα παιδιά των προσφύγων βρίσκονται σε δυσμενή θέση όσον αφορά την ενσωμάτωσή τους σε δομές εκπαίδευσης. Θεωρείται ότι τα παιδιά με προσφυγικό υπόβαθρο είναι πέντε φορές πιθανότερο να εγκαταλείψουν το σχολείο από ότι τα παιδιά χωρίς.

Επιπλέον, στην έκθεση [Access To Education For Refugee And Migrant Children In Europe](#) (Σεπτέμβριος 2019) που δημοσίευσε η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

(Υ.Α.), το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά (UNICEF) και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) αναλύονται τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και οι έφηβοι που γεννιούνται εκτός Ευρώπης κατά την πρόσβασή τους στην εκπαίδευση σε ευρωπαϊκά κράτη.

Σήμερα, ο αριθμός των παιδιών και των εφήβων που έχουν γεννηθεί εκτός Ευρώπης (συμπεριλαμβανομένων των πρόσφατα αφιχθέντων παιδιών προσφύγων και μεταναστών), που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, είναι σχεδόν διπλάσιος σε σύγκριση με τον αριθμό των ημεδαπών παιδιών. Τα παιδιά αυτά έχουν επίσης χαμηλότερα μαθησιακά αποτελέσματα όταν δεν τους παρέχεται επαρκής υποστήριξη. Για παράδειγμα, 3 στους 4 ημεδαπούς μαθητές κατακτούν μαθησιακή επάρκεια στις φυσικές επιστήμες, την ανάγνωση και τα μαθηματικά, αλλά μόνο 3 στους 5 μαθητές, που έχουν μεταναστευτικό υπόβαθρο, σημειώνουν τα αντίστοιχα αποτελέσματα.

Μεταξύ των βασικών προκλήσεων που επισημαίνονται στην έκθεση είναι:

- οι ανεπαρκείς οικονομικοί πόροι,
- η ανεπάρκεια σε σχολικούς χώρους ή σε εκπαιδευτικούς με κατάρτιση στην εκπαίδευση παιδιών προσφύγων και μεταναστών,
- τα γλωσσικά εμπόδια,
- η έλλειψη ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και τάξεων προετοιμασίας για την ένταξη στο σχολείο. Οι τελευταίες έχουν κρίσιμο ρόλο για τα παιδιά που έχουν μείνει για πολύ καιρό εκτός σχολείου ή που προέρχονται από διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα.

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας (3 έως 5 ετών) και οι έφηβοι (15 ετών και άνω) είναι ακόμα πιο πιθανό να μείνουν εκτός σχολείου, δεδομένου ότι συχνά βρίσκονται εκτός του πεδίου εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας για την υποχρεωτική εκπαίδευση.

Προκειμένου να βοηθήσει τα κράτη να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις και καθώς υπάρχουν διαφοροποιήσεις στον τρόπο συλλογής δεδομένων σε αυτό το θέμα, η έκθεση επικεντρώνεται σε παραδείγματα καλών και ελπιδοφόρων πρακτικών στην εκπαίδευση σε ολόκληρη την Ευρώπη και προβαίνει σε μια σειρά από συστάσεις.

«Για τα παιδιά πρόσφυγες η εκπαίδευση δεν είναι μόνο ζωτικής σημασίας για το δικό τους μέλλον, αλλά και για τις κοινότητες στις οποίες ζουν. Η ποιοτική εκπαίδευση ενισχύει τις ευκαιρίες που έχουν στη ζωή τους, διευκολύνει την ένταξή τους και ωφελεί τόσο τους μαθητές πρόσφυγες όσο και την κοινωνία. Μια από τις καλύτερες επενδύσεις που μπορεί να κάνει μια κυβέρνηση είναι στον τομέα της εκπαίδευσης για όλους», δήλωσε η Pascale Moreau, Διευθύντρια του Γραφείου Ευρώπης της Υ.Α.

Η έκθεση καλεί τα κράτη να ενισχύσουν τους δεσμούς μεταξύ των σχολείων και άλλων – κρίσιμης σημασίας – δημόσιων υπηρεσιών, όπως η υγεία και η προστασία των παιδιών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τόσο τα εμπόδια στην εγγραφή στο σχολείο, όσο και οι παράγοντες που συμβάλλουν στην πρόωρη εγκατάλειψή του. Η έκθεση συστήνει επίσης να δοθεί έμφαση στην πρόσβαση στην προσχολική εκπαίδευση και να προωθηθεί η ένταξη των νέων σε προγράμματα ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και κατάρτισης.

«Με πολιτική βούληση και περαιτέρω προσπάθειες, οι κυβερνήσεις σε ολόκληρη την Ευρώπη μπορούν να δημιουργήσουν ένα δημόσιο σχολείο χωρίς αποκλεισμούς, διασφαλίζοντας σε όλα τα

παιδιά, ανεξάρτητα από το μεταναστευτικό τους υπόβαθρο, ότι το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση προστατεύεται και οικοδομώντας με αυτό τον τρόπο συμπεριληπτικές και επιτυχημένες κοινωνίες», δήλωσε η Afshan Khan, Περιφερειακή Διευθύντρια της UNICEF για την Ευρώπη και την Κεντρική Ασία και Ειδική Συντονίστρια για την Προσφυγική και Μεταναστευτική Ανταπόκριση στην Ευρώπη.

Οι τρεις οργανισμοί παροτρύνουν επίσης τα κράτη να αυξήσουν τις προσπάθειές τους, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, για τη συλλογή ποιοτικών δεδομένων με συστηματοποιημένο και εναρμονισμένο τρόπο σχετικά με τα παιδιά πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και μετανάστες. Έτσι, η ανάπτυξη σχετικών πολιτικών και η κατανομή των πόρων θα μπορεί να γίνεται με ενημερωμένο τρόπο.

«Η εξάλειψη των κενών στην εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων και μεταναστών είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη και την ευημερία τους και αυτό μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία εν γένει. Η εκπαίδευση έχει επίσης τη δύναμη να βοηθήσει αυτά τα παιδιά και τις οικογένειές τους να δημιουργήσουν δεσμούς με τις τοπικές κοινότητες και να συνεισφέρουν σε αυτές. Η επένδυση στη συμπεριληπτική και ποιοτική εκπαίδευση θα μας βοηθήσει να ανταποκριθούμε στην ευθύνη μας να διασφαλίσουμε ότι καμία γενιά δε θα μείνει πίσω», δήλωσε ο Manfred Profazi, Ανώτερος Περιφερειακός Σύμβουλος του ΔΟΜ για την Ευρώπη και την Κεντρική Ασία. (Πηγή: https://www.unher.org/gr/12765-ekpaideusi_twn_paidiwn_prosdyfwn_metanastwn.html)

1.3 Υποδοχή, διαμονή προσφύγων και δομές εκπαίδευσης στην Ελλάδα

Το τελευταίο τρίμηνο του 2015, δημιουργήθηκαν τα πρώτα οργανωμένα Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων (ΚΦΠ) για τη στέγασή των προσφύγων, στα νησιά και στην ηπειρωτική Ελλάδα. Τα ΚΦΠ, τουλάχιστον στην αρχική φάση, παρείχαν ελάχιστες υποδομές εκτός της στέγασης. Είχαν τον χαρακτήρα της προσωρινής στάσης στον δρόμο προς την Ειδομένη. Με το κλείσιμο των συνόρων, τον Μάρτιο του 2016, η ανάπτυξη των ΚΦΠ υπήρξε εντυπωσιακά ταχεία, απέκτησαν μονιμότερα χαρακτηριστικά και σταδιακά αυξήθηκαν οι παρεχόμενες υπηρεσίες, αν και στις περισσότερες περιπτώσεις οι συνθήκες διαβίωσης κατά τους πρώτους μήνες –και σε κάποιες έως και σήμερα– ήταν δραματικές. Δεκάδες πρώην στρατόπεδα μετατράπηκαν από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας σε καταυλισμούς προσφύγων, με εγκατάσταση σε πρώτη φάση αντίσκηνων εκστρατείας και σε δεύτερη φάση προκατασκευασμένων οικίσκων. Λίγα camps κατασκευάστηκαν από Δήμους και ορισμένοι ξενώνες από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Τον Μάιο 2016, σύμφωνα με τα στοιχεία του Συντονιστικού Οργάνου Διαχείρισης της Προσφυγικής Κρίσης, λειτουργούσαν 4 κλειστά Κέντρα Κράτησης (hotspots) στα νησιά, 42 Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων στην υπόλοιπη χώρα και 5 άτυπες δομές. Δεδομένων των ιδιόμορφων έκτακτων συνθηκών υπό τις οποίες δημιουργήθηκαν, λίγες ήταν οι περιπτώσεις στις οποίες οι συνθήκες στα ΚΦΠ ήταν από την αρχή ελεγχόμενες και ποιοτικά επαρκείς. Τα ΚΦΠ τα οποία οργανώθηκαν από τον Δήμο Αθηναίων στον Ελαιώνα και από τον Δήμο Λέσβου στο Καρά Τεπέ ανήκουν σ' αυτές. Εκεί, από την πρώτη στιγμή και χάρη σε μία αποτελεσματική εμπλοκή υπεύθυνων της αυτοδιοίκησης, υπήρξαν υποδομές υγιεινής, υγείας, απασχόλησης παιδιών, προστασίας γυναικών κ.ά. όπως και καλή και ασφαλής οργάνωση των χώρων και της καθημερινής διαβίωσης.

Στα **αρνητικά στοιχεία** οργάνωσης και λειτουργίας μπορούν να εντοπιστούν:

- Η διαμόρφωση Κέντρων Φιλοξενίας Προσφύγων σε απομακρυσμένα σημεία, σε ακατάλληλες περιοχές, ή/και σε σημεία με ανύπαρκτες υποδομές.
- Η συγκέντρωση των ΚΦΠ σε λίγες περιφέρειες και δήμους της χώρας.
- Η διαμόρφωση ΚΦΠ με πολύ μεγάλους αριθμούς φιλοξενουμένων. Τα κέντρα με πληθυσμούς μεγαλύτερους των 1.000 ατόμων αντιμετώπισαν πολύ σοβαρά προβλήματα, όσο και αν γινόταν προσπάθεια για βελτίωση των υποδομών.
- Η αδυναμία στέγασης με οικίσκους, οι καθυστερήσεις εγκατάστασής τους και η παραμονή των προσφύγων σε αντίσκηνα εκτεθειμένα στις κακές καιρικές συνθήκες (θερινές ή χειμερινές) για πολλούς μήνες.
- Το αμφισβητούμενης ποιότητας ή πολιτισμικά ακατάλληλο συσσίτιο.

Στα **θετικά στοιχεία** οργάνωσης και λειτουργίας μπορούν να εντοπιστούν:

- Η εμπλοκή χιλιάδων κρατικών στελεχών (κυρίως στρατιωτικών, υγειονομικών, εκπαιδευτικών, αυτοδιοικητικών) αλλά και η συνεχής προσφορά χιλιάδων εθελοντών και αλληλέγγυων, οι οποίοι στήριξαν με κάθε τρόπο και για μεγάλο διάστημα τις δομές. Ειδικά τους πρώτους μήνες η στοιχειώδης λειτουργία των ΚΦΠ θα ήταν πρακτικά αδύνατη χωρίς την παρουσία των εθελοντών.
- Ο δημιουργικός αυτοσχεδιασμός μεγάλου αριθμού εμπλεκόμενων χάρη στον οποίο έγινε δυνατή η κάλυψη της αρχικής κρατικής απουσίας, η υπέρβαση της έλλειψης ή των προβλημάτων προγραμματισμού και κυρίως η αντιμετώπιση της εξοντωτικής γραφειοκρατίας σε όλα τα επίπεδα της κρατικής μηχανής.
- Η εμπλοκή του αποτελεσματικού μηχανισμού του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, το οποίο διέθεσε χώρους, την ώρα που πολλοί δήμαρχοι αρνούνταν να δεχθούν πρόσφυγες, και εκτέλεσε πολύ μεγάλα έργα στέγασης μέσα σε διάστημα λίγων εβδομάδων, τα οποία θα απαιτούσαν μήνες ή χρόνια αν ακολουθούσαν τους συνήθεις ρυθμούς του Δημοσίου.

Μία σημαντική θετική τομή στις συνθήκες διαμονής των προσφύγων κατά το διάστημα των τελευταίων μηνών υπήρξε η μεταφορά σημαντικού αριθμού τους από τα ΚΦΠ σε διαμερίσματα, ξενοδοχεία και άλλα κτίρια (προγράμματα Ύπατης Αρμοστείας ΟΗΕ, ΜΚΟ κ.ά.). Αρχισαν δηλαδή συνολικά να υλοποιούνται με πιο εντατικό ρυθμό τα προγράμματα αστικής εγκατάστασης προσφύγων σε διαμερίσματα με την υποστήριξη διεθνών οργανισμών και Ο.Τ.Α. (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Λιβαδειά). Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις η μεταφορά αυτή δεν έγινε με προγραμματισμένο τρόπο και εγκαίρως, με αποτέλεσμα σε αρκετά μέρη να καλυφθούν οι σκηνές από χιόνια κατά τη διάρκεια του χειμώνα προτού βρεθεί πιο κατάλληλος χώρος στέγασής των προσφύγων. Επίσης, πολλά ξενοδοχεία που στέγασαν και εξακολουθούν μέχρι σήμερα να στεγάζουν πρόσφυγες βρίσκονται σε σημεία απομακρυσμένα, τα οποία επιπλέον στερούνται συγκοινωνίας, δυσχεραίνοντας την καθημερινότητα των ενοίκων τους και την ένταξη των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα. Η μεταφορά προσφύγων σε διαμερίσματα κ.λπ. συνεχίζεται και σήμερα, οι ρυθμοί όμως δεν είναι οι απαιτούμενοι.

Ειδικά για τα ασυνόδευτα παιδιά –που αποτελούν ευάλωτη κοινωνική ομάδα και υπολογίσιμο τμήμα του ανήλικου προσφυγικού πληθυσμού– δημιουργήθηκαν και λειτουργούν 475 ξενώνες φιλοξενίας σε όλη τη χώρα, δυναμικότητας περίπου 1.400 θέσεων, καθώς και ασφαλείς ζώνες (safe zones) μέσα σε ορισμένα Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων. Οι ξενώνες λειτουργούν υπό την εποπτεία του Κράτους. Οι επτά υπάγονται άμεσα στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης και οι υπόλοιποι λειτουργούν με την ευθύνη ΜΚΟ. Ωστόσο, όπως έχουν επισημάνει πολλοί αρμόδιοι φορείς, πολλά ασυνόδευτα παιδιά εξακολουθούν να ζουν υπό δυσμενείς συνθήκες σε ΚΦΠ και αλλού και να είναι εκτεθειμένα σε ποικίλους κινδύνους (Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων 2017).

Σχετικά με την προσφυγική κρίση των τελευταίων ετών, αξίζει να γίνει αναφορά στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του προσφυγικού πληθυσμού. Σύμφωνα με πρόσφατα στατιστικά στοιχεία των Εθνικών Αρχών, της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (UNHCR) και του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ), από τον Ιανουάριο του 2016 μέχρι και τον Ιούλιο του 2018, αφίχθησαν στην Ελλάδα περίπου 202.568 πρόσφυγες.

Ειδικότερα η εκτίμηση του αριθμού των παιδιών προσφύγων είναι πιο δύσκολη (Αναγνώστου, Νικόλοβα 2017), γιατί τα δεδομένα που προκύπτουν από τους διαφορετικούς φορείς, που δραστηριοποιούνται στον χώρο, παρουσιάζουν αποκλίσεις. Ωστόσο με στοιχεία καταγραφής από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, τις εκθέσεις του Συνηγόρου του παιδιού/Συνηγόρου του πολίτη, την UNICEF και το ΥΠΠΕΘ, στην Ελλάδα, ο αριθμός των παιδιών προσφύγων προσχολικής και σχολικής ηλικίας, από 4-18 ετών, κυμαίνεται περίπου σε 8.700. Τα παιδιά αυτά υπολογίζεται ότι ζουν είτε στα 40 Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων (ΚΦΠ) είτε σε δομές και διαμερίσματα που διαχειρίζεται η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει φυσικά και ο αριθμός των προσφυγόπουλων που διαμένουν σε καταλήψεις αλληλεγγύης, με φιλοξενία ή αυτοστέγαση και ο οποίος παραμένει, μέχρι και το 2018, άγνωστος. Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσίευσε ο ΔΟΜ τον Ιούλιο του 2018, τα παιδιά προσφύγων που έμεναν σε ανοιχτά κέντρα φιλοξενίας και συμμετείχαν σε προγράμματα εκπαίδευσης ανήλθαν σε 2.800. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών των παιδιών προερχόταν από τη Συρία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ (Ζιαζοπούλου 2018).

Στο πλαίσιο της προσπάθειας για ικανοποίηση των εκπαιδευτικών αναγκών που προκύπτουν για τα παιδιά των προσφύγων είναι δυνατό να δημιουργηθούν δομές υποδοχής και εκπαίδευσης προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π) (Φ.Ε.Κ 2985/30/8/2017, Φ.Ε.Κ Τεύχος Α'102/12/6/2018) και τάξεις υποδοχής (Τ.Υ) (Φ.Ε.Κ 3879/21/9/2010) για το σύνολο των μαθητών της πρωτοβάθμιας και τους μαθητές της δευτεροβάθμιας μέχρι την ηλικία του γυμνασίου, καθώς και τάξεις υποδοχής (Τ.Υ) για τα προσφυγόπουλα και τα παιδιά των μεταναστών, τα οποία έχουν ηλικία αντίστοιχη των μαθητών λυκείου. Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο εμπεριέχει ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι δυσχεραίνουν την ομαλή και ταχεία ένταξη των προσφυγοπαίδων στην εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, για την ίδρυση δομών υποδοχής και εκπαίδευσης προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π) και τάξεων υποδοχής (Τ.Υ) απαιτείται ένας ελάχιστος αριθμός μαθητών. Εάν δεν υφίσταται ο απαιτούμενος αριθμός μαθητών, τότε δε δύναται να υπάρξει ίδρυση Δ.Υ.Ε.Π και Τ.Υ. Συνεπώς, σε αυτή την περίπτωση οι πρόσφυγες μαθητές καλούνται να φοιτήσουν στο σχολείο χωρίς κάποια επιπρόσθετη βοήθεια στο γλωσσικό τομέα όπως οι υπόλοιποι μαθητές, παρόλο που στην πλειονότητα των περιπτώσεων δεν κατέχουν ούτε κατ' ελάχιστο την ελληνική γλώσσα. Επιπροσθέτως, στην περίπτωση που ο αριθμός των μαθητών που φοιτούν μειωθεί κάτω από ένα συγκεκριμένο όριο κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, για οποιοδήποτε λόγο, τότε αναστέλλεται πλήρως και οριστικώς η λειτουργία των Δ.Υ.Ε.Π και Τ.Υ. Η διαδικασία ίδρυσης δομών υποδοχής και εκπαίδευσης προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π) και τάξεων υποδοχής (Τ.Υ) θα καθίστατο πιο εύκολη, εάν δεν υπεισέρχονταν ένας ακόμη αστάθμητος παράγοντας, ο οποίος είναι η «απρόβλεπτη» ροή των προσφύγων σε κάθε περιοχή. Ο συγκεκριμένος παράγοντας αυξάνει τη δυσκολία για να υπάρξει ένας έγκαιρος και έγκυρος επιτελικός σχεδιασμός και προγραμματισμός, καθώς δεν είναι γνωστός ο αριθμός και οι ηλικίες των προσφύγων μαθητών, οι οποίοι θα βρίσκονται σε κάθε περιοχή, προκειμένου να υλοποιηθεί η απαραίτητη προεργασία και ο ανάλογος σχεδιασμός τόσο για την πρωτοβάθμια, όσο και για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ένας επιπρόσθετος παράγοντας που επιφέρει σε αρκετές περιπτώσεις προβλήματα στην είσοδο των προσφυγόπουλων στο σχολείο είναι οι αντιδράσεις και οι ενστάσεις από τους συλλόγους γονέων και κηδεμόνων των σχολικών μονάδων, καθώς και των συλλόγων διδασκόντων.

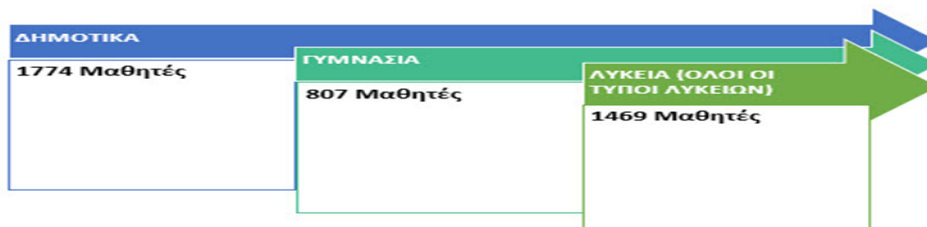
Σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση των προσφύγων έχουν οι συντονιστές εκπαίδευσης (ΣΕΠ). Στα νομοθετικά πλαίσια του 2017 (Φ.Ε.Κ 2985/30/8/2017) και του 2018 (Φ.Ε.Κ Τεύχος Α΄102/12/6/2018) αναφέρεται ότι στους συντονιστές εκπαίδευσης προσφύγων θα παρέχεται επιμόρφωση σε ζητήματα σχετικά με τα καθήκοντα της θέσης τους από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Δεδομένης της ρευστότητας του προσφυγικού πληθυσμού και των τρόπων διαμονής του εντός της χώρας καθώς και της έλλειψης πλήρων και αξιόπιστων αριθμητικών δεδομένων, ο σχεδιασμός από το Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων (ΥΠΠΕΘ) της εκπαίδευσης των προσφυγόπουλων είναι ιδιαίτερα δύσκολος. Το Αυτοτελές Τμήμα Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των Προσφύγων ΥΠΠΕΘ στα συγκεντρωτικά στοιχεία του για όλους τους αιτούντες/δικαιούχους διεθνούς προστασίας εγγεγραμμένους μαθητές του σχολικού έτους 2018-2019 παραθέτει τα ακόλουθα στοιχεία (από το πληροφοριακό σύστημα my school: Ιούνιος 2019):

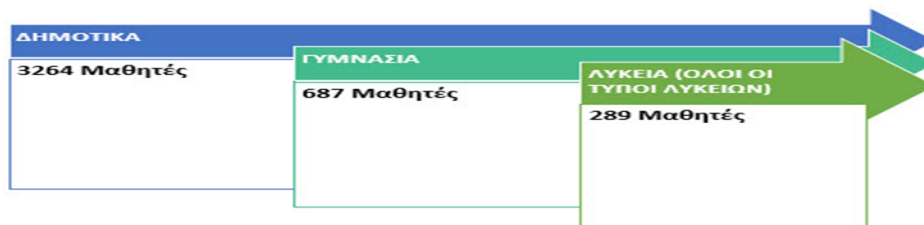
ΣΥΝΟΛΟ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ Α΄ΘΜΙΑΣ & Β΄ΘΜΙΑΣ ΣΕ ΔΥΕΠ : 4.577

ΣΥΝΟΛΟ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ/ΔΙΚΑΙΟΥΧΩΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΕ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΜΕ ΤΑΞΕΙΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ Α΄ΘΜΙΑΣ & Β΄ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ : 4.050

ΣΥΝΟΛΟ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ/ΔΙΚΑΙΟΥΧΩΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΕ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΧΩΡΙΣ ΤΑΞΕΙΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ Α΄ΘΜΙΑΣ & Β΄ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ : 4.240

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΒΑΘΜΙΔΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2018-19: 12.867

2018-2019	Σύνολο μαθητών σε ΔΥΕΠ	Σύνολο μαθητών σε Τάξεις Υποδοχής	Σύνολο μαθητών σε σχολικές μονάδες χωρίς Τάξεις Υποδοχής	Σύνολο προσφύγων μαθητών
	4.577	4.050	4.240	12.867

Πηγή: <https://www.minedu.gov.gr/tothema-prosfigiko-m>

Ανάμεσα στα ευρήματα της έκθεσης [Access To Education For Refugee And Migrant Children In Europe](#) (Σεπτέμβριος 2019) για την Ελλάδα επισημαίνεται ότι οι εγγραφές των παιδιών προσφύγων και μεταναστών στο σχολείο αυξήθηκαν κατά 44% από τον Ιούνιο μέχρι τον Δεκέμβριο του 2018 χάρη στις προσπάθειες του Υπουργείου Παιδείας να διασφαλίσει την πρόσβαση στην τυπική εκπαίδευση μέσα από μέτρα όπως η δημιουργία τάξεων υποδοχής. Επιπλέον, αύξηση σημειώθηκε από το τέλος του Δεκεμβρίου του 2018 όπου υπήρχαν 11.500 εγγραφές, σε 12.867 εγγραφές μέχρι το τέλος του σχολικού έτους 2018-2019, σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας. Η ενίσχυση των σχολικών εγγραφών μέσα από τον συντονισμό όλων των φορέων ήταν μια από τις καλές πρακτικές που αναδείχθηκαν στην Ελλάδα. Σε αυτή την κατεύθυνση, οι προσπάθειες του Υπουργείου Παιδείας στηρίζονται από την εθνική Ομάδα Εργασίας για την Εκπαίδευση, η οποία φέρνει κοντά σχετικούς φορείς και οργανώσεις που στηρίζουν τις οικογένειες μεταναστών και προσφύγων πριν και μετά την εγγραφή στο σχολείο. Παρά την εν λόγω πρόοδο, υπάρχει ακόμα ένα σημαντικό κενό για την εκπαίδευση των παιδιών που παραμένουν στα κέντρα υποδοχής των νησιών για μεγάλο διάστημα. Εκεί, η πλειοψηφία των παιδιών μένει εκτός σχολείου, σε αντίθεση με τους συνομήλικούς τους στην ενδοχώρα. Με βάση τα τελευταία ευρήματα από την ομάδα εργασίας για την Ένταξη των Παιδιών των Προσφύγων στην Εκπαίδευση του Υπουργείου Παιδείας, από τα 5.935 παιδιά που αξιολογήθηκαν σχολικής ηλικίας (4-17 ετών) - ανεξάρτητα από τη μεταναστευτική τους κατάσταση - που ζουν σε διαμερίσματα, καταφύγια και ξενοδοχεία για ασυνόδευτα παιδιά, το 62% ήταν εγγεγραμμένα στα ελληνικά σχολεία. Από αυτό το ποσοστό, το 91% είναι εγγεγραμμένα σε σχολεία στην ηπειρωτική χώρα ενώ το 9% σε σχολεία στα Ελληνικά νησιά. Το ποσοστό εγγραφής ήταν υψηλότερο στα παιδιά ηλικίας 6-12 ετών (75%), ακολουθούμενο από τα παιδιά ηλικίας 13-15 ετών (62%), ενώ από τα παιδιά ηλικίας 4-5 και 16-17 ετών, είναι εγγεγραμμένο σε σχολεία το 57%. Τα ποσοστά εγγραφής ήταν υψηλότερα σε παιδιά προσφύγων και μεταναστών από το Πακιστάν, Αφγανιστάν, Ιράκ και Συρία (73%, 68%, 67% και 66% αντίστοιχα).

1.4 Αποσαφήνιση όρων, δικαιώματα και υποχρεώσεις προσφύγων

Σε αυτή την ενότητα αρχικά θα γίνει αποσαφήνιση των όρων «μετανάστευση, μετανάστης και πρόσφυγας και στη συνέχεια θα παρουσιαστούν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των προσφύγων.

Μετανάστευση:

Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ), ως μετανάστευση ορίζεται η «διαδικασία της μετακίνησης είτε διαμέσου των διεθνών συνόρων είτε εντός ενός κράτους. Πρόκειται για την μετακίνηση πληθυσμού με σκοπό την εγκατάσταση, περικλείοντας κάθε είδος μετακίνησης ανθρώπων. Αφορά τη μετανάστευση προσφύγων, εκτοπισμένων προσώπων και οικονομικών μεταναστών» (2009, 39). Το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι πολυσύνθετο και δεν επηρεάζει μόνο το άτομο που μεταναστεύει, αλλά επιδρά και στις κοινωνίες προορισμού. Για τον λόγο αυτό κρίνεται αναγκαία η θέσπιση μεταναστευτικής - εκπαιδευτικής πολιτικής μεταξύ των κρατών που αποτελούν τόπους προσέλευσης ή προορισμού προσφύγων, ώστε να καθοριστούν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και να αποφευχθεί το κλίμα ανασφάλειας και σύγχυσης μεταξύ γηγενών και μεταναστών.

Μετανάστης:

Σύμφωνα με το γλωσσάριο του ΔΟΜ (2009, 27, 47), «μετανάστης είναι το πρόσωπο που εγκαταλείπει οικειοθελώς τη χώρα του με σκοπό να εγκατασταθεί αλλού». Υπάρχουν διάφορες κατηγορίες μεταναστών. Για παράδειγμα, «εάν αυτός ωθείται αποκλειστικά από οικονομικά κίνητρα, τότε θεωρείται οικονομικός μετανάστης»². Οι μετανάστες που αναζητούν μια καλύτερη ζωή στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι καινούριο φαινόμενο. Άλλωστε από την αρχή της σύστασής της, η Ένωση ασχολήθηκε με τα θέματα της ελεύθερης μετακίνησης αγαθών, κεφαλαίων και ανθρώπων. Στο πλαίσιο αυτό προχώρησε σε νομοθετικές πράξεις (Συστάσεις, Συνθήκες και Οδηγίες) προκειμένου να διασφαλίσει τις διαφορετικές ανάγκες και ηθικές αξίες που διακρίνουν το σύνολο του πληθυσμού της.

Πρόσφυγας:

Σύμφωνα με τη σύμβαση του ΟΗΕ (Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, 2009), ως πρόσφυγας ορίζεται «το άτομο που λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη ομάδα ή λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων, βρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την ιθαγένεια και δεν μπορεί ή εξαιτίας αυτού του φόβου δεν επιθυμεί να απολαμβάνει προστασία της χώρας αυτής [...]».

Προσεγγίζοντας την έννοια του πρόσφυγα θεσμικά, αυτός έχει, ως νομικό πρόσωπο συγκεκριμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Στις 28 Ιουλίου του 1951, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών όρισε, με τη Σύμβαση της Γενεύης, το «Καθεστώς των Προσφύγων». Στη συγκεκριμένη σύμβαση καθορίζεται ποιο άτομο θεωρείται πρόσφυγας και το είδος της νομικής προστασίας που δικαιούται από τη χώρα υποδοχής. Στο αρχικό της στάδιο, η Σύμβαση περιοριζόταν στους Ευρωπαίους πολίτες του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Ύστερα από το 1967, η εντολή για παροχή προστασίας και ασύλου διευρύνθηκε σε όλους τους πολίτες του κόσμου. Στην Ελλάδα, με τον νόμο 4251/2014, ο οποίος περιλαμβάνεται στο ΦΕΚ 1303/Α/1-4-2014, ως πρόσφυγας ορίζεται «ο πολίτης τρίτης χώρας ή ανιθαγενής στο πρόσωπο του οποίου πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 1Α της Σύμβασης της Γενεύης».

Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των προσφύγων, τα οποία αναγράφονται στο ίδιο ΦΕΚ και αναφέρονται από στην Υπηρεσία Ασύλου του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής, είναι τα εξής:

Δικαιώματα

1. Απαγορεύεται η απέλαση από τη χώρα μέχρι να ολοκληρωθεί η εξέταση της αίτησης.
2. Επιτρέπεται η ελεύθερη κυκλοφορία σε κάθε περιοχή της χώρας.
3. Η αίτηση για στέγαση γίνεται από οποιοδήποτε Κέντρο Φιλοξενίας (Κρατικό ή μέσω κάποιας ΜΚΟ).
4. Το δικαίωμα εργασίας υπάρχει υπό τις προϋποθέσεις που θέτει η ελληνική νομοθεσία.
5. Χορηγείται δωρεάν ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη.
6. **Τα τέκνα των ενήλικων προσφύγων έχουν πρόσβαση στη δωρεάν δημόσια εκπαίδευση.**
7. **Οι ενήλικοι πρόσφυγες έχουν πρόσβαση στην επαγγελματική κατάρτιση.**
8. Ως αιτών διεθνούς προστασίας, δεν παρέχεται στον πρόσφυγα το δικαίωμα μετακίνησης εκτός των ελληνικών συνόρων.

9. Δεν παρέχεται το δικαίωμα μετακίνησης συγγενικών ή φιλικών προσώπων από τη χώρα καταγωγής στην Ελλάδα.

Υποχρεώσεις

1. Παραμονή στην Ελλάδα μέχρι να ολοκληρωθεί η διαδικασία εξέτασης της αίτησης ασύλου.
2. Συνεργασία με τις ελληνικές αρχές για κάθε θέμα σχετικό με την αίτηση ασύλου και εξακρίβωση των στοιχείων της ταυτότητας.
3. Ενημέρωση της Υπηρεσίας Ασύλου σχετικά με τη διεύθυνση κατοικίας και τα προσωπικά στοιχεία επικοινωνίας.
4. Δήλωση της πραγματικής οικονομικής κατάστασης.
5. Συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις κατά τη Στέγαση σε Κέντρο Φιλοξενίας ή οποιοδήποτε άλλο χώρο.
6. Σεβασμός των νόμων και των κανονισμών του Ελληνικού Κράτους.

1.5 Η Εκπαίδευση των Προσφύγων στις Ευρωπαϊκές Χώρες

Προκειμένου οι χώρες να έχουν μια αποτελεσματική προσέγγιση για την ένταξη των μαθητών από οικογένειες μεταναστών, τα εκπαιδευτικά συστήματα πρέπει να διαθέτουν κατάλληλες δομές διακυβέρνησης. Σύμφωνα με επίσημα αρχεία της ΕΕ (European Commission 2019), τέσσερις κρίνονται οι βασικοί τομείς της διακυβέρνησης, οι οποίοι σχετίζονται με την ένταξη των σπουδαστών μεταναστών στην εκπαίδευση. Πρώτον, το πώς οι χώρες διαχωρίζουν τους μαθητές από τα διάφορα μεταναστευτικά υπόβαθρα, δεύτερον οι πολιτικές προκλήσεις της εκάστοτε χρονικής περιόδου, τρίτον ο τρόπος με τον οποίο διατίθεται η χρηματοδότηση και τέταρτον ο βαθμός στον οποίο τα εκπαιδευτικά συστήματα εμπλέκονται στη χάραξη πολιτικής βάσει τεκμηριωμένων στοιχείων, όσον αφορά την παρακολούθηση και αξιολόγηση των μαθητών μεταναστών.

Τα ευρωπαϊκά συστήματα εκπαίδευσης έχουν διαφορετικές εμπειρίες σχετικά με τη μετανάστευση, όχι μόνο από άποψη αριθμού των προσφύγων αλλά και από την ποικιλία των χωρών προέλευσης και το νομικό καθεστώς. Επιπλέον οι χώρες επηρεάστηκαν διαφορετικά η κάθε μία από την πρόσφατη ανθρωπιστική κρίση. Αυτοί οι λόγοι, σε συνδυασμό με το διαφορετικό προφίλ των παιδιών προσφύγων οδηγεί τα εκπαιδευτικά συστήματα να διακρίνουν τους νεοαφιχθέντες μαθητές πρόσφυγες από αυτούς της πρώτης ή δεύτερης γενιάς, οι οποίοι ήδη συμμετέχουν στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Αξίζει να αναφερθεί ότι η παροχή επαρκούς γλωσσικής και μαθησιακής υποστήριξης σε παιδιά και νέους πρόσφυγες θεωρείται πρόκληση στην πλειοψηφία των εκπαιδευτικών συστημάτων. Τα πιο δύσκολα σημεία θεωρούνται εκείνα της πρόσβασης στην εκπαίδευση, της παροχής πόρων και υποστήριξης υψηλής ποιότητας, και της βελτίωσης των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων. Ενδεικτικά, το Βέλγιο, η Μάλτα και η Πορτογαλία αναφέρουν ότι το διδακτικό προσωπικό δεν έχει εκπαιδευτεί για να εργαστεί με τους πολιτισμικά διαφορετικούς πληθυσμούς που έφτασαν πρόσφατα στη χώρα τους, ενώ υπάρχει και έλλειψη κατάλληλου προσαρμοσμένου διδακτικού υλικού. Η Φιλανδία από την άλλη, αντιμετωπίζει προβλήματα στην γλωσσική επίγνωση, η οποία αποτελεί μια νέα προσέγγιση στο εθνικό πρόγραμμά της (European Commission 2019).

Η σχολική διαρροή είναι μία μεγάλη πρόκληση που επισημαίνεται από διάφορα επίσημα πολιτικά έγγραφα που αφορούν την εκπαίδευση των προσφύγων σήμερα. Για παράδειγμα, στο Βέλγιο, στην Ισπανία και στη Φιλανδία είναι ευρέως αναγνωρισμένο ότι οι μαθητές πρόσφυγες αντιπροσωπεύουν τον μεγαλύτερο αριθμό μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο. Το ίδιο συμβαίνει και με τη μετάβαση από τη Δευτεροβάθμια στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Επιπλέον μια άλλη πρόκληση είναι η ένταξη του μεγάλου όγκου μαθητών προσφύγων, για τους οποίους δεν ήταν προετοιμασμένα τα εκπαιδευτικά συστήματα. Τέτοια προβλήματα εντοπίζονται για παράδειγμα στη Μάλτα, στην Εσθονία και το Βέλγιο. Το πρόβλημα αυτό οδήγησε την ΕΕ στην απόφαση να επιτρέπεται εκτός από την ίδρυση Κέντρων Υποδοχής και η παροχή θέσεων στα σχολεία.

Στην Κύπρο και στην Ελλάδα η μεγαλύτερη δυσκολία εντοπίστηκε στον συντονισμό των ανώτατων αρχών με τις τοπικές αρχές όπου θα ιδρύονταν οι Τ.Υ.

Τέλος, υπάρχουν έξι εκπαιδευτικά συστήματα (Κροατία, Λουξεμβούργο, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία και Βοσνία και Ερζεγοβίνη) που σε επίσημα έγγραφά τους δηλώνεται ότι δεν έχουν εντοπιστεί προκλήσεις σχετικά με την ένταξη των παιδιών προσφύγων.

Παρ' όλα αυτά διαφαίνεται από τη μελέτη της επιστημονικής βιβλιογραφίας ότι λίγες χώρες έχουν υιοθετήσει σχέδια δράσης υψηλού επιπέδου για την ένταξη των μαθητών από προσφυγικά περιβάλλοντα. Τα πλεονεκτήματα αυτών των σχεδίων (όταν αυτά υπάρχουν) κρίνεται ότι είναι:

- I. Ορίζουν ένα όραμα πολιτικής και τους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν.
- II. Ονομάζουν τα αρμόδια όργανα που εμπλέκονται.
- III. Ορίζουν ένα χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση των διάφορων σταδίων.
- IV. Εντοπίζουν τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους.
- V. Καθιερώνουν τους μηχανισμούς παρακολούθησης και αξιολόγησης που είναι απαραίτητοι για να διασφαλιστεί η επιτυχία των πολιτικών που εφαρμόζονται.

Σε δέκα εκπαιδευτικά συστήματα έχουν υιοθετηθεί συγκεκριμένες στρατηγικές για την ένταξη των παιδιών προσφύγων στο εκπαιδευτικό σύστημα. Στη Γερμανία, την Ελλάδα, την Ισπανία, την Κύπρο, την Πορτογαλία, και την Εσθονία οι στρατηγικές καλύπτουν την Πρωτοβάθμια και τη γενική Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στην Ισπανία όλες οι στρατηγικές έχουν δώσει έμφαση στην επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού σχετικά με την εκπαίδευση των μαθητών προσφύγων. Επιπλέον στην Ελβετία, οι στρατηγικές θέτουν και επιμέρους στόχους: για παράδειγμα, τα δύο τρίτα των νέων 16-25 ετών να συμμετέχουν στη μετα-υποχρεωτική εκπαίδευση εντός πέντε ετών από την άφιξή τους.

Σημαντική διαφορά μεταξύ των χωρών της ΕΕ είναι τα αρμόδια όργανα που αναλαμβάνουν τη διαχείριση του εκπαιδευτικού σχεδιασμού για τους πρόσφυγες. Για παράδειγμα, στην Τσεχία, την Αυστρία και το Λουξεμβούργο υπεύθυνο είναι το Υπουργείο Εσωτερικών ή Εξωτερικών που σχετίζονται με τις πολιτικές για τη μετανάστευση. Στη Μάλτα είναι το Υπουργείο Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, στη Φιλανδία το Υπουργείο Απασχόλησης και Οικονομίας ενώ στη Γαλλία το αρμόδιο Υπουργείο Παιδείας ασχολείται με αυτόν τον τομέα. Σε άλλες χώρες πάλι δεν υπάρχει κεντρικός φορέας που είναι υπεύθυνος, αλλά οι αρμοδιότητες μοιράζονται μεταξύ πολλών

Υπουργείων. Παραδείγματα αποτελούν χώρες όπως η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Ελλάδα και η Λετονία.

1.6 Η Εκπαίδευση των Προσφύγων στην Ελλάδα

Το 1980 ιδρύονται για πρώτη φορά Τάξεις Υποδοχής με σκοπό τη διαχείριση της πολιτισμικής και γλωσσικής διαφορετικότητας. Σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση του 1980 (ΦΕΚ 8182/Ζ/4139/20-10-1980), η ίδρυση των Τάξεων Υποδοχής έχει σκοπό να καλλιεργήσει τις δεξιότητες που έχουν αποκτήσει οι μαθητές στο προηγούμενο σχολικό περιβάλλον. Στη συνέχεια, με τον νόμο 1894/1990 οι Τάξεις Υποδοχής λειτουργούν ως τμήματα ενταγμένα στο κανονικό δημόσιο σχολείο με στόχο την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, ιστορίας και πολιτισμού. Από το 1994 με Υπουργική Απόφαση δίνεται η δυνατότητα διδασκαλίας της γλώσσας και του πολιτισμού των χωρών προέλευσης σε μαθητές που φοιτούν στις Τάξεις Υποδοχής. Η ίδρυση των πρώτων διαπολιτισμικών σχολείων στην Ελλάδα ήρθε με το νόμο 2413/1996. Σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο στα διαπολιτισμικά σχολεία θα εφαρμόζονται τα προγράμματα των αντίστοιχων δημόσιων σχολείων, τα οποία θα προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες «ανάγκες» των διαφορετικών μαθητών.

Το 2016, με απόφαση του ΥΠΠΕΘ, συγκροτήθηκε επιτροπή, στην οποία ανατέθηκε η διαχείριση του θέματος εκπαίδευσης των παιδιών των προσφύγων, ενώ συγκροτήθηκαν επίσης και άλλες δύο επιτροπές, μια καλλιτεχνική και μια επιστημονική. Η επιστημονική επιτροπή ανέλαβε να εκπονήσει μία μελέτη σχετικά με τα δεδομένα και τις ανάγκες των προσφυγόπουλων και να δώσει προτάσεις για τη δημιουργία ενός σχεδίου δράσης που θα αφορά την ενσωμάτωση των παιδιών προσφύγων στο εκπαιδευτικό σύστημα κατά το σχολικό έτος 2016-2017. Το σχέδιο δράσης που προτάθηκε από την επιστημονική επιτροπή εγκρίθηκε από το ΥΠΠΕΘ και η υλοποίησή του έγινε σε συνεργασία με συναρμόδια υπουργεία και φορείς όπως: το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, το Υπουργείο Υγείας με το ΚΕΕΛΠΝΟ, το οποίο ήταν υπεύθυνο για τους εμβολιασμούς των παιδιών, τους δήμους και τις περιφέρειες, Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, τον Συνήγορο του Παιδιού, τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης, την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, τη UNICEF και άλλες ΜΚΟ. Το σχέδιο εφαρμόστηκε σε δύο στάδια: πρώτον, το 2016, οργανώθηκαν καλλιτεχνικές δράσεις στα ΚΦΠ. Δεύτερον, κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2016-2017, ξεκίνησαν καθημερινά στα σχολεία της χώρας απογευματινά μαθήματα, επί τέσσερις ώρες στα Ελληνικά, Αγγλικά, Μαθηματικά, καλλιτεχνικές δράσεις κτλ., με στόχο την ένταξη των προσφυγόπουλων στο εκπαιδευτικό σύστημα. Σημαντική απόρροια αυτού του σχεδίου ήταν η δημιουργία Δομών Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π.) και η ενεργοποίηση του Συντονιστή Εκπαίδευσης Προσφύγων (Σ.Ε.Π.) στα ΚΦΠ. Στις ΔΥΕΠ που λειτουργούσαν τις απογευματινές ώρες στα δημόσια σχολεία, διορίστηκαν εκπαιδευτικοί από τον γενικό πίνακα αναπληρωτών, οι οποίοι δεν είχαν, στην πλειοψηφία τους, τα απαραίτητα προσόντα για να διδάξουν σε τάξεις με μαθητές που ήταν από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα και που δεν γνωρίζουν καθόλου ελληνικά. Σύμφωνα με τον απολογισμό της επιστημονικής επιτροπής του ΥΠΠΕΘ, για το σχολικό έτος 2016-2017, καλύφθηκαν τα 111 από τα 145 αιτήματα για ΔΥΕΠ ενώ φοίτησαν 2.643 μαθητές σχολικής ηλικίας (δημοτικό και γυμνάσιο).

Το 2016 επίσης, το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού συνεργάστηκε με 45 πολιτιστικούς φορείς για να προσεγγίσει μέσα από τα μάτια της τέχνης και της επιστήμης το θέμα της προσφυγιάς. Μέσα από ιστορικά και αρχαιολογικά τεκμήρια δόθηκε έμφαση στις εθνικές αλλά και διεθνείς διαστάσεις της προσφυγιάς. Τη συμβολή της τέχνης και της καλλιτεχνικής δημιουργίας γενικότερα στην ένταξη των προσφύγων στηρίζουν πολλά μουσεία στη χώρα (π.χ

Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου). Οι δράσεις από τα μουσεία, τους δήμους και τις περιφέρειες, τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, τον Συνήγορο του Παιδιού, τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης, την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, τη UNICEF και άλλες ΜΚΟ είναι ιδιαίτερα υποστηρικτικές στην ομαλή ενσωμάτωση των παιδιών στην νέα πραγματικότητα.

1.7 Ζητήματα Εκπαιδευτικής Διαχείρισης στις ΔΥΕΠ

Σύμφωνα με την έκθεση του ΥΠΠΕΘ (2017) και σύμφωνα με τις καταγραφές των ΣΕΠ, την επιτόπια παρατήρηση μελών της ΕΕ, τις συζητήσεις με στελέχη της εκπαίδευσης, εκπαιδευτικούς, συμβούλους και ΣΕΠ καθώς και τα στοιχεία που συλλέγει η Ομάδα Διαχείρισης από τις συναντήσεις με εκπαιδευτικούς, στελέχη της εκπαίδευσης και συμβούλους, σημειώθηκαν οι ακόλουθες δυσκολίες:

- **Συνεχής αλλαγή εκπαιδευτικών**
Στις ΔΥΕΠ διορίστηκαν εκπαιδευτικοί μειωμένου ωραρίου από τη λίστα των αναπληρωτών. Επειδή όμως ακολούθησαν διορισμοί αναπληρωτών πλήρους ωραρίου (για το κανονικό πρόγραμμα των σχολείων) στους οποίους είχαν δικαίωμα συμμετοχής οι προσληφθέντες στις ΔΥΕΠ, υπήρξαν αλλεπάλληλες αλλαγές. Αυτό δημιουργεί πολλά προβλήματα στην εκπαιδευτική διαδικασία, ενώ συμβάλλει και στη σχολική διαρροή. Τα παιδιά δεν έχουν σταθερό σημείο αναφοράς και δεν διαμορφώνεται μια συνέχεια και κανονικότητα στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- **Προβλήματα λόγω της απειρίας των εκπαιδευτικών που διορίστηκαν στις ΔΥΕΠ**
Δεδομένου ότι οι μαθητές των ΔΥΕΠ δεν μιλούν ελληνικά και βρίσκονται ως επί το πλείστον εκτός σχολικού πλαισίου πολλά χρόνια, απαιτείται οι εκπαιδευτικοί να έχουν ειδικές γνώσεις ή/και εμπειρία στη διδασκαλία αλλόγλωσσων μαθητών και στη διαχείριση κοινωνικά ευάλωτων παιδιών. Το γεγονός ότι διορίστηκαν εκπαιδευτικοί όχι με βάση ειδικά προσόντα, αλλά από τον γενικό πίνακα αναπληρωτών είχε ως αποτέλεσμα να αναλάβουν την εκπαίδευση των προσφυγόπουλων, εκπαιδευτικοί χωρίς ειδική εκπαίδευση και χωρίς επιμόρφωση, αλλά και χωρίς ιδιαίτερο κίνητρο να ασχοληθούν με αυτό το δύσκολο εκπαιδευτικό έργο. Αυτό, σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια ή την απουσία επιμόρφωσης, είχε ως συνέπεια το παρεχόμενο εκπαιδευτικό έργο να μην ανταποκρίνεται στις ανάγκες του πληθυσμού αυτού. Επιπλέον, το γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις υπήρχαν 20 παιδιά ανά τμήμα δυσκόλεψε πολύ την κατάσταση.
- **Διοικητικά ζητήματα λειτουργίας των ΔΥΕΠ**
Καταγράφηκαν πολλά προβλήματα στη λειτουργία των ΔΥΕΠ λόγω της ασάφειας και των αντιφάσεων των εγκυκλίων που αφορούν καθημερινά ζητήματα λειτουργίας του σχολείου (εγγραφές, μετεγγραφές, αντιστοιχίες, χορήγηση βεβαίωσης παρακολούθησης, προβιβασμός, εκδρομές, πρωτόκολλο που ακολουθείται όταν αρρωστήσει ένα παιδί στο σχολείο κ.λπ.), τα οποία προκύπτουν λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών και της ρευστότητας του μαθητικού πληθυσμού (συνεχείς μετακινήσεις κ.λπ.). Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι οι ΔΥΕΠ, αν και βάσει της ΚΥΑ εντάσσονται διοικητικά στις σχολικές μονάδες στις οποίες λειτουργούν, στην ουσία δεν είναι συνδεδεμένες, ούτε διοικητικά ούτε παιδαγωγικά, με την πρωινή ζώνη του σχολείου, γεγονός το οποίο δημιουργεί πολλά προβλήματα στη λειτουργία τους.

- **My school**
 Αρχικά, είχε επισημανθεί από εκπαιδευτικούς των ΔΥΕΠ, διευθυντές σχολείων και συμβούλους η δυσκολία που υπάρχει με τις εγγραφές των παιδιών στο My School. Ιδιαίτερα προβλήματα στις εγγραφές στο My School δημιουργούν οι αποχωρήσεις των παιδιών (λόγω μετεγκατάστασης, μεταφοράς τους σε άλλο ΚΦΠ, κ.λπ.) και η φοίτησή τους και σε πρωινά σχολεία και σε ΔΥΕΠ δεδομένου του ότι δεν υπάρχει σύνδεση ανάμεσα στο σύστημα εγγραφής της πρωινής ζώνης και των ΔΥΕΠ. Το πρόβλημα πλέον έχει επιλυθεί.
- **Προβλήματα με τη δήλωση των ηλικιών των παιδιών**
 Σε αρκετές περιπτώσεις, τόσες ώστε να συνιστούν πρόβλημα προς επίλυση, εντοπίστηκαν προβλήματα που σχετίζονται με το γεγονός ότι η ηλικία των παιδιών ορίζεται «κατά δήλωση» των γονέων ή κηδεμόνων, με αποτέλεσμα, σε πολλές περιπτώσεις, να εγγράφονται σε βαθμίδα ή τάξη που δεν αντιστοιχεί στην πραγματική τους ηλικία. Παρατηρούνται ιδιαίτερες δυσκολίες και συγκρούσεις όταν μαθητές ηλικίας γυμνασίου φοιτούν με παιδιά δημοτικού, οι οποίες συχνά οδηγούν στη σχολική διαρροή. Ο Συνήγορος του Παιδιού προτείνει τα παιδιά που έχουν καταγραφεί με εσφαλμένες ηλικίες γέννησης από την υπηρεσία ασύλου, να δίνεται δυνατότητα διόρθωσης της ηλικίας, με υπεύθυνη δήλωση του γονέα προς το σχολείο, ενώ ο γονέας θα πρέπει να προσκομίσει και αντίγραφο της αίτησής του προς την υπηρεσία ασύλου για την αλλαγή της καταγεγραμμένης ηλικίας.
- **Συνεργασία πρωινού σχολείου και ΔΥΕΠ**
 Η διασύνδεση της πρωινής ζώνης με τη ΔΥΕΠ είναι απαραίτητη, τόσο διοικητικά όσο και παιδαγωγικά. Η συνεργασία πρωινού σχολείου και ΔΥΕΠ αποδείχτηκε όμως ένα δύσκολο στοίχημα. Εκπαιδευτικοί και διευθυντές σχολείων προτείνουν οι ΔΥΕΠ να αποτελούν οργανικό κομμάτι του σχολείου και οι εκπαιδευτικοί του απογευματινού προγράμματος να εντάσσονται στο σύλλογο διδασκόντων της πρωινής ζώνης.
- **Σχολική διαρροή**
 Ένα βασικό χαρακτηριστικό είναι η ρευστότητα των εγγεγραμμένων μαθητών κατά τη διάρκεια λειτουργίας των ΔΥΕΠ. Σε όλες τις ΔΥΕΠ παρατηρείται διαρκής κινητικότητα, δηλαδή και διαγραφές, αλλά και νέες εγγραφές: κάποιοι μαθητές φεύγουν είτε λόγω μετεγκατάστασης, είτε λόγω μετακίνησης σε άλλο χώρο (εγκατάσταση σε διαμέρισμα, μετακίνηση σε άλλη περιοχή), κάποιοι άλλοι εγγράφονται αρκετό διάστημα μετά την έναρξη των ΔΥΕΠ, τέλος σε λίγες περιπτώσεις υπάρχουν παιδιά που διαγράφηκαν από τις ΔΥΕΠ για να γραφτούν στο πρωινό πρόγραμμα. Το βασικό ερώτημα λοιπόν είναι για ποιους λόγους τα παιδιά που παραμένουν στα ΚΦΠ δεν φοιτούν συστηματικά (ή κάποια δεν φοιτούν καθόλου) στο σχολείο. Είναι προφανές ότι αυτό δεν αφορά μόνο τη στάση των παιδιών, αλλά εξαρτάται κατά κύριο λόγο από τους γονείς και από τον τρόπο με τον οποίο εντάσσουν την εκπαίδευση στην καθημερινότητά τους, αλλά και στους βραχυπρόθεσμους στόχους τους. Ένας καθοριστικός παράγοντας είναι η προοπτική της παραμονής ή της αναχώρησής τους από την Ελλάδα. Η μεγαλύτερη διαρροή και ασυνέχεια της φοίτησης παρατηρείται στους αραβόφωνους μαθητές, κατά βάση τους Σύριους, οι οποίοι προσβλέπουν στη μετεγκατάσταση και ελπίζουν (ανεξάρτητα από το πόσο βάσιμες είναι αυτές οι ελπίδες) ότι θα τα καταφέρουν. Άλλωστε, παρά τον αργό ρυθμό τους, οι μετεγκαταστάσεις που γίνονται συντηρούν αυτή την ελπίδα. Αντίθετα άλλες ομάδες που δεν έχουν τέτοια προοπτική, όπως οι Αφγανοί, εμφανίζουν πιο σταθερή φοίτηση.

Όσοι πρόκειται να φύγουν (ή ελπίζουν ότι θα φύγουν) φαίνεται να μη θεωρούν απαραίτητο να πάνε τα παιδιά τους στο ελληνικό σχολείο. Η στάση τους δεν εξαρτάται από το αν αναγνωρίζουν γενικά την αξία της εκπαίδευσης ή όχι, αλλά από το αν θεωρούν ότι η φοίτηση στο ελληνικό σχολείο εξυπηρετεί στην προοπτική της μετεγκατάστασης. Ένας λόγος είναι ότι αποδίδουν μικρή χρησιμότητα στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, αφού δεν θα μπορέσουν να τη χρησιμοποιήσουν στη χώρα που θέλουν να εγκατασταθούν. Είναι λοιπόν περισσότερο δεκτικοί σε μαθήματα αγγλικών ή γερμανικών που οργανώνονται από ΜΚΟ ή άλλους φορείς, με την έννοια ότι πρόκειται για πιο χρήσιμες για αυτούς γνώσεις. Ένας άλλος λόγος, επίσης, είναι η αίσθηση της προσωρινότητας. Δύσκολα εντάσσουν την κανονικότητα του σχολείου στην κατάσταση αναμονής στην οποία βρίσκονται. Τη μεταθέτουν λοιπόν για τη στιγμή που η ζωή τους θα αποκτήσει ένα σταθερό πλαίσιο. «Θα πάει σχολείο όταν πάμε στη Γερμανία», όπως λένε χαρακτηριστικά.

- **Παράγοντες σχετικοί με την οργάνωση και λειτουργία των ΔΥΕΠ**
Η διαρκής αλλαγή των εκπαιδευτικών αφενός συνεπάγεται ασυνέχεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας ως προς το διδακτικό σκέλος, αφετέρου δεν επιτρέπει τη διαμόρφωση σταθερής σχέσης ούτε ανάμεσα στον δάσκαλο και τους μαθητές ούτε μεταξύ των εκπαιδευτικών. Τα προβλήματα αυτά προφανώς αποδυναμώνουν και αποσταθεροποιούν οποιαδήποτε σχολικό πλαίσιο. Στη συγκεκριμένη όμως εκπαιδευτική συνθήκη οι αρνητικές συνέπειες είναι ακόμα μεγαλύτερες, γιατί το σχολείο επιτείνει αντί να μειώνει την αστάθεια και τη ρευστότητα που χαρακτηρίζουν τη ζωή των παιδιών προσφύγων. Φαίνεται πάντως ότι αυτές οι συνεχείς μετακινήσεις δεν υπαγορεύονται μόνο από τους προφανείς υπηρεσιακούς και οικονομικούς λόγους (υπηρεσία πλήρους ωραρίου), αλλά και από τις μεγάλες δυσκολίες των εκπαιδευτικών να λειτουργήσουν μέσα στην ιδιαίτερη συνθήκη των ΔΥΕΠ, να χειριστούν τόσο το ζήτημα της επικοινωνίας με τα παιδιά όσο και τις ιδιαιτερότητες του ανοιχτού αναλυτικού προγράμματος. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, εκπαιδευτικοί χωρίς καμία εξειδίκευση κλήθηκαν να υπηρετήσουν μια από τις πιο δύσκολες εκπαιδευτικές συνθήκες. Στη διαδικασία της επιλογής των εκπαιδευτικών δεν προβλέφθηκαν ειδικά προσόντα, τα οποία όμως είναι απαραίτητα για τις ιδιαίτερες αυτές συνθήκες, όπως οι γνώσεις ή η εμπειρία διδασκαλίας σε αλλόγλωσσους μαθητές.
- **Γλωσσικοί παράγοντες**
Η δυσκολία επικοινωνίας ανάμεσα σε δασκάλους και μαθητές λόγω γλώσσας αναφέρεται πολύ συχνά. Το πρόβλημα αυτό μπορεί να αμβλύνεται σε κάποιες περιπτώσεις μέσω της χρήσης της αγγλικής, παραμένει όμως κεντρικό και επηρεάζει όχι μόνο τη μαθησιακή διαδικασία αλλά και συνολικότερα τα ζητήματα της συμπεριφοράς.
- **Επιμόρφωση εκπαιδευτικών**
Σε μια πρωτόγνωρη για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα συνθήκη, όπως οι ΔΥΕΠ, η επιμόρφωση είναι ένα καίριο ζήτημα. Αποτελεί βασική προϋπόθεση για να αποκτήσουν οι εκπαιδευτικοί γνώσεις και εργαλεία δουλειάς κατάλληλα για τις συγκεκριμένες συνθήκες, αλλά και να υποστηριχθούν στο έργο τους. Σε κεντρικό επίπεδο οργανώθηκαν από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) λίγες σύντομες εισαγωγικές επιμορφώσεις (πχ τον Οκτώβριο 2016, τον Φεβρουάριο 2017) για τους νεοεισερχόμενους εκπαιδευτικούς. Επίσης, το 2018 και το 2019 πραγματοποιήθηκε [σειρά δωρεάν επιμορφώσεων από την UNICEF](#) σε συνεργασία με το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, και με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Σε τοπικό επίπεδο έχουν γίνει βοηθητικές παρεμβάσεις από τους Σχολικούς Συμβούλους, λιγότερο ή περισσότερο συστηματικές,

αλλά αυτές δεν επαρκούν. Ένας ακόμα λόγος που καθιστά αναγκαία την επιμόρφωση, εκτός από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου μαθητικού πληθυσμού, είναι το ιδιαίτερο αναλυτικό πρόγραμμα των ΔΥΕΠ, το οποίο οι εκπαιδευτικοί καλούνται να υλοποιήσουν. Πρόκειται για ένα ανοιχτό και ευέλικτο αναλυτικό πρόγραμμα, το οποίο βασίζεται, βέβαια, σε συγκεκριμένα σχολικά εγχειρίδια, δίνει, ωστόσο, τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να προσαρμόσουν τόσο το περιεχόμενο όσο και τον ρυθμό/βηματισμό της διδασκαλίας στις ανάγκες των παιδιών που έχουν στις τάξεις τους. Αυτή η ευελιξία και η δυνατότητα προσαρμογής ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης είναι απολύτως απαραίτητη για το εκπαιδευτικό πλαίσιο των ΔΥΕΠ με δεδομένη την πολύ μεγάλη ετερογένεια των μαθητών (ως προς τη γλώσσα, την ηλικία, την καταγωγή, την προηγούμενη σχολική φοίτηση κ.λπ.). Διέπεται, δηλαδή, από διαφορετική λογική και διαφορετικό τρόπο οργάνωσης σε σχέση με το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα του ελληνικού σχολείου. Ένα τέτοιο αναλυτικό πρόγραμμα, για να υλοποιηθεί αποτελεσματικά, απαιτεί από τους εκπαιδευτικούς να δουλέψουν διαφορετικά από ότι στο βιβλιοκεντρικό πλαίσιο διδασκαλίας. Παρόλο που τα προτεινόμενα εκπαιδευτικά υλικά (τα οποία έχουν παραχθεί στο πλαίσιο προγραμμάτων για την εκπαίδευση αλλόγλωσσων μαθητών) και οι οδηγίες βρίσκονται στην ιστοσελίδα του ΙΕΠ, το γεγονός ότι πολλοί εκπαιδευτικοί δεν είναι εξοικειωμένοι με αυτή τη λογική από τις σπουδές τους, τους δυσκολεύει σε μεγάλο βαθμό να τα χρησιμοποιήσουν. Οι δυσκολίες αυτές, σε συνδυασμό με τα οργανωτικά προβλήματα, τις αλληπάλληλες αλλαγές των εκπαιδευτικών και την ελλιπή επιμόρφωση και υποστήριξη, οδηγούν αρκετούς εκπαιδευτικούς στην απογοήτευση και τη ματαίωση και τροφοδοτούν αρνητικές αντιδράσεις. Είναι γεγονός ότι το εκπαιδευτικό έργο στις ΔΥΕΠ είναι δύσκολο. Για να λειτουργήσει αποτελεσματικά ο εκπαιδευτικός, εκτός από ειδικές γνώσεις, χρειάζεται ευαισθησία απέναντι στα ιδιαίτερα προβλήματα των παιδιών προσφύγων και διάθεση να αναζητήσει νέους τρόπους διδασκαλίας προσαρμοσμένους στο ιδιαίτερο αυτό πλαίσιο. Και οι δύο αυτές προϋποθέσεις μπορούν ως ένα βαθμό να καλλιεργηθούν στο πλαίσιο της κατάλληλης επιμορφωτικής υποστήριξης.

Οι δυσκολίες αυτές, σε συνδυασμό με τα οργανωτικά προβλήματα, τις αλληπάλληλες αλλαγές των εκπαιδευτικών και την ελλιπή επιμόρφωση και υποστήριξη, οδηγούν αρκετούς εκπαιδευτικούς στην απογοήτευση και τη ματαίωση και τροφοδοτούν αρνητικές αντιδράσεις. Είναι γεγονός ότι το εκπαιδευτικό έργο στις ΔΥΕΠ είναι δύσκολο. Για να λειτουργήσει αποτελεσματικά ο εκπαιδευτικός, εκτός από ειδικές γνώσεις, χρειάζεται ευαισθησία απέναντι στα ιδιαίτερα προβλήματα των παιδιών προσφύγων και διάθεση να αναζητήσει νέους τρόπους διδασκαλίας προσαρμοσμένους στο ιδιαίτερο αυτό πλαίσιο. Και οι δύο αυτές προϋποθέσεις μπορούν ως ένα βαθμό να καλλιεργηθούν στο πλαίσιο της κατάλληλης επιμορφωτικής υποστήριξης.

Φαίνεται ότι τα προβλήματα είναι λιγότερα στα σχολεία όπου:

- α) υπάρχουν εκπαιδευτικοί με εμπειρία/γνώσεις διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας οι οποίοι λειτουργούν βοηθητικά προς τους υπόλοιπους προτείνοντας κατάλληλους και εφικτούς τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων της διδακτικής πράξης.
- β) δημιουργείται ένα κλίμα κοινότητας στο σχολείο μεταξύ των εκπαιδευτικών και υπάρχει σύνδεση και επικοινωνία μεταξύ της ΔΥΕΠ και του πρωινού προγράμματος. Σε πολλές περιπτώσεις η σύνδεση αυτή δεν έχει επιτευχθεί. Οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές, η εκπαιδευτική

δραστηριότητα των δύο προγραμμάτων λειτουργούν παράλληλα και ανεξάρτητα χωρίς σημεία συνάντησης. Στα σχολεία όμως όπου έχει επιτευχθεί μια καλύτερη επικοινωνία, φαίνεται ότι τα αποτελέσματα είναι πολύ θετικά. Σ' αυτές τις περιπτώσεις φαίνεται ότι ιδιαίτερη σημασία έχει ο ενεργός θετικός ρόλος του διευθυντή του σχολείου και (στο δημοτικό) η συνεργασία των εκπαιδευτικών της ΔΥΕΠ με τους εκπαιδευτικούς του ολοήμερου.

γ) δημιουργείται ένα κλίμα ομάδας μεταξύ των παιδιών. Αυτό το κλίμα, βέβαια, είναι δύσκολο να εδραιωθεί όταν η σύνθεση της τάξης είναι ρευστή λόγω της μαθητικής διαρροής και της ασταθούς φοίτησης. Στις περιπτώσεις όμως που επιτυγχάνεται, τα αποτελέσματα είναι θετικά ιδίως σε σχέση με τη συχνότητα της φοίτησης και την προσαρμογή στο σχολικό πλαίσιο. Από τα δεδομένα που έχουμε φαίνεται ότι αυτή η παράμετρος της ομάδας είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη βαθμίδα του γυμνασίου, όπου η διαρροή είναι ψηλότερη από το δημοτικό. Στη μοναδική περίπτωση όπου το ποσοστό φοίτησης στο γυμνάσιο παραμένει πολύ ψηλό, σύμφωνα με τη ΣΕΠ, «τα παιδιά έχουν δέσει ως ομάδα και περνάνε καλά στο σχολείο». Γενικότερα, η εκπαιδευτική ένταξη των μαθητών στο επίπεδο του γυμνασίου παρουσιάζει μεγαλύτερες δυσκολίες σε σχέση με το δημοτικό. Είναι βέβαιο ότι τα ζητήματα προσαρμογής στους κανόνες του σχολείου που σχετίζονται με την εφηβεία είναι εντονότερα σε μια τόσο ευαίσθητη ψυχολογικά ομάδα, όπως οι έφηβοι πρόσφυγες. Ένας άλλος παράγοντας φαίνεται ότι είναι η μεγαλύτερη (σε σχέση με το δημοτικό) γλωσσική και γνωστική δυσκολία των μαθημάτων. Με δεδομένο ότι πρόκειται για αλλόγλωσσους μαθητές, θα πρέπει το μάθημα να είναι ιδιαίτερα ελκυστικό για να κινητοποιήσει το ενδιαφέρον τους. Θα πρέπει επομένως οι εκπαιδευτικοί να έχουν τις κατάλληλες παιδαγωγικές γνώσεις και δεξιότητες που τους επιτρέπουν να ανταποκριθούν σ' αυτές τις ιδιαίτερες ανάγκες χρησιμοποιώντας μεθόδους ενεργού μάθησης και διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Φαίνεται όμως ότι η αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας δεν τους προσφέρει ένα τέτοιο παιδαγωγικό υπόβαθρο, με αποτέλεσμα να μην έχουν τα εργαλεία να αντιμετωπίσουν αυτές τις συνθήκες. Από αυτή την άποψη η επιμόρφωση και η παιδαγωγική υποστήριξη είναι ακόμα πιο επιτακτική για τους εκπαιδευτικούς του γυμνασίου.

Τέλος, εκτός από τα ζητήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, φαίνεται ότι ένας παράγοντας που επηρεάζει σε κάποιο βαθμό τη φοίτηση στο σχολείο είναι οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που οργανώνονται από ΜΚΟ ή άλλους φορείς στα ΚΦΠ και σε ορισμένες περιπτώσεις συμπίπτουν χρονικά με το πρόγραμμα των ΔΥΕΠ. Βέβαια, αυτό δεν είναι πολύ συχνό, αφού υπάρχει ρητός περιορισμός, όταν όμως συμβαίνει λειτουργεί ανταγωνιστικά προς το πρόγραμμα του σχολείου.

(Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για τη στήριξη των παιδιών των προσφύγων (2017). Το έργο της εκπαίδευσης των προσφύγων, σελ. 40-42).

1.8 Ο ρόλος των ΣΕΠ: προβλήματα και καλές πρακτικές

Το Υπουργείο Παιδείας όρισε Συντονιστές Εκπαίδευσης (ΣΕΠ) για να λειτουργήσουν ως σύνδεσμοι ανάμεσα στα ΚΦΠ και τα σχολεία (ΔΥΕΠ) και για να συντονίσουν τις εκπαιδευτικές δράσεις που οργανώνονται από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και άλλους φορείς. Οι εκπαιδευτικοί αυτοί αποσπάστηκαν σε καταυλισμούς και κλήθηκαν να παίξουν έναν καινοφανή και πολύ απαιτητικό ρόλο, κλήθηκαν δηλαδή να ξεφύγουν από το οριοθετημένο πλαίσιο του σχολείου προκειμένου να λειτουργήσουν ως διαμεσολαβητές φέρνοντας σε επαφή τον προσφυγικό πληθυσμό με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και δημιουργώντας γέφυρες ανάμεσα στο σχολείο και την κοινωνία. Τα καθήκοντά τους περιλαμβάνουν: την εξήγηση των όρων λειτουργίας του ελληνικού σχολείου στους γονείς πρόσφυγες και τη συστηματική επαφή μαζί τους, την επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς των ΔΥΕΠ, τον συντονισμό των ΜΚΟ καθώς και την εξεύρεση πρακτικών λύσεων για τη βελτίωση της λειτουργίας των καταυλισμών

στα ζητήματα που αφορούν την εκπαίδευση. Δεν είναι τυχαίο ότι οι εκπαιδευτικοί που ζήτησαν να αποσπαστούν στους καταυλισμούς είναι στην πλειονότητά τους άτομα με εμπειρία ή/και σπουδές σε θέματα προσφύγων και μεταναστών και ιδίως υψηλό κίνητρο για τέτοιου τύπου δράση. Εργαζόμενοι σε ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες, οι Συντονιστές Εκπαίδευσης ανέπτυξαν ποικίλες καινοτόμες δράσεις στα ΚΦΠ ως κοινωνικοί διαμεσολαβητές. Στις περισσότερες περιπτώσεις υπερέβησαν τα τυπικά καθήκοντά τους ενισχύοντας με επιτυχία την ενταξιακή πολιτική του Υπουργείου Παιδείας.

A) Προβλήματα που καταγράφηκαν από τους ΣΕΠ:

- Υπηρεσιακή κατάσταση: ενώ έχουν θέση ευθύνης, δεν προβλέπεται να λαμβάνουν το αντίστοιχο επίδομα ευθύνης, και επιπλέον, δεν έχουν δικαίωμα υπογραφής. Δεν καλύφθηκαν ούτε τα έξοδα μετακίνησής τους από τα ΚΦΠ στα σχολεία, ούτε το κόστος των κινητών τηλεφώνων τους, τα οποία αναγκαστικά χρησιμοποιούν κατά την υπηρεσία τους, με αποτέλεσμα να αναγκάζονται να καλύπτουν οι ίδιοι και οι ίδιες αυτά τα υπηρεσιακά έξοδα.
- Περιβάλλον εργασίας: στα περισσότερα ΚΦΠ δεν έχουν εξασφαλιστεί στοιχειώδεις συνθήκες εργασίας, όπως χώρος εργασίας, γραφείο, πρόσβαση σε τηλέφωνο, σε ηλεκτρονικό υπολογιστή κ.λπ.
- Συνεργασία με τις ΜΚΟ: σε πολλές περιπτώσεις σημειώθηκαν δυσχέρειες στη συνεργασία τους με τις ΜΚΟ. Ενώ οι τελευταίες ζητούν πολλά στοιχεία και βοήθεια από τους ΣΕΠ, δεν τους παρέχουν αντίστοιχα τις αναγκαίες για την εργασία τους πληροφορίες.
- Δυσκολία επικοινωνίας με τους γονείς που δεν γνωρίζουν την αγγλική γλώσσα. Όλοι και όλες υπογραμμίζουν ότι η έλλειψη μεταφραστών δυσχεραίνει πολύ το έργο τους.
- Συνεργασία με τους εκπροσώπους του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής: Το ΥΜΕΠΟ δεν ενημερώνει επαρκώς για τον πληθυσμό στα ΚΦΠ. Αυτό προκαλεί δυσκολίες στην καταγραφή των παιδιών, καθώς δεν γνωρίζουν πόσες και ποιες οικογένειες μετακινούνται σε άλλες δομές φιλοξενίας. Οι ΣΕΠ σημειώνουν, επίσης, ότι είναι εξαιρετικά ευαίσθητες οι ισορροπίες εντός των ΚΦΠ στα οποία εργάζονται, όπου παρεμβαίνουν ταυτόχρονα, πέραν του ΥΜΕΠΟ και του ΥΠΠΕΘ, και ο στρατός, οι διεθνείς οργανώσεις και οι ΜΚΟ, και ότι απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή από τη μεριά τους.
- Δεν υπάρχει θεσμικό πλαίσιο που να καλύπτει τους ΣΕΠ σε περίπτωση που ένα παιδί χρειαστεί να επιστρέψει από το σχολείο στο ΚΦΠ λόγω ασθένειας.
- Ζητήματα εμβολιασμών, χορήγησης του ΑΔΥΜ και επίδειξης βιβλιαρίου στους Διευθυντές των σχολείων. Οι σχολικές διευθύνσεις και οι ΣΕΠ βρέθηκαν σε αρκετές περιπτώσεις υπό καθεστώς μεγάλης πίεσης λόγω ακραίων φοβικών αντιδράσεων γονέων με εμπλοκή εισαγγελέων, αποστολή εξωδίκων κ.ά. Εκείνες τις δύσκολες στιγμές που απαιτούνταν εξαιρετικά νηφάλιοι και λεπτοί χειρισμοί, οι ΣΕΠ δεν είχαν γραπτές οδηγίες για την αντιμετώπισή τους και δεν ενημερώθηκαν έγκαιρα για τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθήσουν.
- Ελλιπή στοιχεία για τους μαθητές. Προκύπτουν προβλήματα στην έγκαιρη συγκέντρωση των απαραίτητων στοιχείων (κατάλογος ονομάτων μαθητών ΔΥΕΠ, διαχωρισμός τμημάτων, φόρμες συγκατάθεσης). Τα πιο πάνω αφορούσαν κυρίως τη μετακίνηση των μαθητών και τη συνεργασία με τον ΔΟΜ στη μεταφορά τους.

B) Καλές πρακτικές των ΣΕΠ:

Παρακάτω αναφέρονται μια σειρά καλών πρακτικών που ανέπτυξαν οι ΣΕΠ:

- **Δραστηριότητες με τους γονείς**

Τακτικές ενημερωτικές συναντήσεις με γονείς. Δημιουργία συλλόγων γονέων. Οργάνωση επισκέψεων των συλλόγων γονέων στις ΔΥΕΠ για γνωριμία και ενημέρωση από τους

εκπαιδευτικούς. Πληροφόρηση των εκπαιδευτικών των ΔΥΕΠ για τους προβληματισμούς και τις αγωνίες των γονέων. Οργάνωση συμμετοχής των εκπαιδευτικών που διδάσκουν στις ΔΥΕΠ σε εκδηλώσεις στα ΚΦΠ (λ.χ. σε γιορτές από κοινού με τις οικογένειες των μαθητών). Εκπαιδευτικές συσκέψεις με τους φορείς που προσφέρουν άτυπο ή μη τυπικό εκπαιδευτικό έργο στα ΚΦΠ (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, ΜΚΟ και άλλοι φορείς της κοινωνίας των πολιτών). Συντονισμός ή/και συμμετοχή σε μαθήματα (λ.χ. ελληνικών, ξένων γλωσσών) που απευθύνονται σε γονείς μαθητών για την εδραίωση σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ των γονιών και των ΣΕΠ. Οργάνωση δραστηριοτήτων εκτός ΚΦΠ με τις οικογένειες των μαθητών: επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία, γνωριμία με την πόλη, παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων.

- **Δραστηριότητες με τα παιδιά**

Έξοδοι

Γνωριμία με το φυσικό περιβάλλον, την πόλη και την ιστορία της. Χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς για τις μετακινήσεις προκειμένου να εξοικειωθούν τα παιδιά με την πόλη και τους ανθρώπους. Συμμετοχή των παιδιών σε εκπαιδευτικά εργαστήρια, παιχνίδια και βιωματικές δράσεις που διοργανώνονται από μουσεία, εκπαιδευτικά ιδρύματα, βιβλιοθήκες.

Παρακολούθηση παραστάσεων στις οποίες δεν υπάρχει το εμπόδιο της γλώσσας (λ.χ. μουσικές παραστάσεις, κουκλοθέατρο, παντομίμα).

Συναντήσεις και οργάνωση κοινών δράσεων με το πρωινό πρόγραμμα

Επισκέψεις τάξεων της πρωινής ζώνης σε ΚΦΠ ή των μαθητών ΔΥΕΠ σε τάξεις της πρωινής ζώνης. Από κοινού συμμετοχή μαθητών των ΔΥΕΠ και της πρωινής ζώνης σε καλλιτεχνικές, αθλητικές και εκπαιδευτικές δράσεις στο ΚΦΠ ή στο χώρο των σχολείων. Γνωριμία με τις ιδιαίτερες πολιτισμικές παραδόσεις των χωρών καταγωγής των προσφύγων μέσα από τη συμμετοχή σε εορταστικές εκδηλώσεις στα ΚΦΠ. Δημιουργία δικτύου σχολείων για επικοινωνία, συνεργασία, από κοινού διοργάνωση δράσεων. Συνεργασία με μουσικά σχολεία για την παρουσίαση μουσικών σχημάτων στους μαθητές ΔΥΕΠ και την ενσωμάτωση των μαθητών ΔΥΕΠ στα μουσικά σχήματα των πρωινών σχολείων. Συμμετοχή των μαθητών ΔΥΕΠ σε μαθητικούς διαγωνισμούς.

Σχέσεις με κοινότητα/κοινωνία

Διοργάνωση ανοιχτών ενημερωτικών εκδηλώσεων-συζητήσεων στα σχολεία με τη συμμετοχή γονέων, εκπαιδευτικών, εκπροσώπων των τοπικών αρχών και εκπρόσωπων των συνεργαζόμενων υπουργείων για την ένταξη των παιδιών προσφύγων στα σχολεία. Συνεργασία των ΔΥΕΠ με φορείς Δήμων για τη διοργάνωση Φεστιβάλ Τέχνης και Αποδοχής. Ανοιχτές εκδηλώσεις-συζητήσεις για το προσφυγικό. Επαφή με πανεπιστήμια (Πάντειο, Πανεπιστήμιο Πειραιά, Σχολή Καλών Τεχνών) και προώθηση της παρακολούθησης μαθημάτων από πρόσφυγες ως ακροατές.

Ψυχοκοινωνική στήριξη παιδιών, γονέων και εκπαιδευτικών

Συνεργασία με κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους του προγράμματος κοινωφελούς εργασίας και παρότρυνσή τους να είναι παρόντες κατά τις ενημερώσεις των γονέων για θέματα που αφορούν την εκπαίδευση των παιδιών τους με στόχο την αποτελεσματικότερη και εγκυρότερη μετάδοση της πληροφορίας και την κάλυψη αναγκών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης των γονιών. Συνεργασία με Κοινωνικές Υπηρεσίες (κοινωνική υπηρεσία του ΚΕΕΛΠΝΟ, ΟΚΑΝΑ) για την αντιμετώπιση παραβατικής/διαταρακτικής συμπεριφοράς παιδιών που φοιτούν στις ΔΥΕΠ και για τη στήριξη των γονέων των μαθητών και των εκπαιδευτικών ΔΥΕΠ.

Υποστηρικτικές δράσεις για την εκπαιδευτική ένταξη

Δράσεις για την προετοιμασία ένταξης παιδιών στο σχολείο: Δημιουργική απασχόληση παιδιών προσχολικής ηλικίας (ζωγραφίες, κατασκευές, μουσική, θεατρικό παιχνίδι), σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς και ψυχολόγους του προγράμματος κοινωφελούς εργασίας.

Υποστηρικτικές δράσεις παράλληλα με τη λειτουργία ΔΥΕΠ: Προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας των μαθητών ΔΥΕΠ και οργάνωση μαθημάτων που απευθύνονται σε γονείς

(εκμάθηση ελληνικών, ξένων γλωσσών, διδασκαλία γλωσσών χωρών καταγωγής) με τη συνεργασία των ΜΚΟ που αναπτύσσουν εγκεκριμένα από το ΙΕΠ/ΥΠΠΕΘ εκπαιδευτικά προγράμματα, με εκπαιδευτικούς του προγράμματος κοινωφελούς εργασίας ή των ίδιων των προσφύγων που είναι εκπαιδευτικοί. Δημιουργία/επέκταση δανειστικών βιβλιοθηκών με χορηγίες. Παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού για τις ΔΥΕΠ. Εκπαιδευτικά σεμινάρια για απόκτηση δεξιοτήτων και γνώσεων από τα παιδιά λ.χ. διαπολιτισμική επικοινωνία, πρόγραμμα κυκλοφοριακής αγωγής.

(Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για τη στήριξη των παιδιών των προσφύγων (2017). Το έργο της εκπαίδευσης των προσφύγων, σελ. 57-60).

Παιδιά που μένουν στο Κ.Υ.Τ. στο Πυλί μαθαίνουν ελληνικά στο κέντρο μη-τυπικής εκπαίδευσης ΚΕΔΥ της Κω.

© UNHCR/Socrates Baltagiannis

1.9 Παραδείγματα Δραστηριοτήτων για το προσφυγικό ζήτημα

- [«http://www.taxidifygis.org.cy/game_cy.html](http://www.taxidifygis.org.cy/game_cy.html): Το συγκεκριμένο λινκ οδηγεί σε ένα διαδραστικό ψηφιακό παιχνίδι που εντάσσει τους μαθητές στα πραγματικά καθημερινά προβλήματα ανθρώπων που ζουν σε εμπόλεμες ζώνες και απολυταρχικά καθεστώτα. Υπάρχει πλήρης [οδηγός για τους εκπαιδευτικούς](#) και διατίθεται σε πολλές γλώσσες συμπεριλαμβανομένης της ελληνικής. Η πρόσβαση είναι δωρεάν. Υπάρχει η δυνατότητα είτε να δημιουργήσει κάποιος/α λογαριασμό με ένα email είτε να έχει απευθείας πρόσβαση χωρίς δημιουργία λογαριασμού γράφοντας απλά το όνομα του/της. Το συγκεκριμένο ψηφιακό παιχνίδι θα μπορούσε να αξιοποιηθεί με πολλούς τρόπους. Μια ιδέα είναι σε μία τάξη Η/Υ στις μεγάλες τάξεις του δημοτικού και σε οποιοδήποτε σχολείο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης να έχουν πρόσβαση οι μαθητές είτε ατομικά είτε σε δυάδες. Ο κάθε μαθητής ή η κάθε δυάδα μαθητών διαλέγει ένα διαφορετικό παιχνίδι (υπάρχουν 12 διαδραστικά παιχνίδια). Ο εκπαιδευτικός θα τους βοηθά σε περίπτωση που συναντήσουν κάποια τεχνική δυσκολία. Θα τους κατευθύνει στην αρχή για το τι κάνει το κάθε κουμπί. Μετά από ένα δεκάλεπτο παιχνιδιού, ο κάθε μαθητής ή η κάθε δυάδα μαθητών θα μπορούσε είτε να εξηγήσει στην τάξη τι έμαθε και μέσα από ποιες συνθήκες ή θα μπορούσε να γράψει ανώνυμα σε ένα χαρτί τις πληροφορίες που έμαθαν εντός ενός στενού χρονικού πλαισίου πχ 2 λεπτά (πχ πώς τα Ηνωμένα Έθνη καθορίζουν τον πρόσφυγα, τι είναι δίωξη κτλ). Ο [οδηγός για τους εκπαιδευτικούς](#) προσφέρει ιδέες για παιδαγωγική αξιοποίηση του κάθε ένα από τα 12 διαδραστικά παιχνίδια.

- «Ηρώες - ένα Ντοκιμαντέρ για παιδιά πρόσφυγες και τους δασκάλους τους»: Το συγκεκριμένο ντοκιμαντέρ θα μπορούσε να προβληθεί στις μεγάλες τάξεις του δημοτικού και του γυμνασίου. Οι μαθητές θα μπορούσαν να καταγράψουν σε ένα έγγραφο τις σκέψεις τους και τα συναισθήματά τους. Θα μπορούσαν επίσης να απαντήσουν στην ερώτηση «Αν αυτά τα παιδιά ερχόταν στο σχολείο σας, με ποιους τρόπους θα μπορούσατε να ομορφύνετε την καθημερινότητά τους;».

1.10 Βιβλιογραφία & Webliography

- Αναγνώστου Ν., Νικόλοβα Μ. (2017). Η ενσωμάτωση των προσφύγων στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα: Πολιτική και διαχείριση σε «κινούμενη άμμο». Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Αθήνα, σελ. 5-6
- Cerna, L. (2019), "Refugee education: Integration models and practices in OECD countries", OECD Education Working Papers, No. 203, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/a3251a00-en>.
- Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Επιστημονική Επιτροπή για τη στήριξη των παιδιών των προσφύγων (2017). Το έργο της εκπαίδευσης των προσφύγων, σελ. 14, 40-42, 53-60.
- Ελληνική Κυβέρνηση, Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας (ΓΓΕΕ), «Refugeecrisis - Factsheet», Δεκέμβριος 2016.
- European Commission. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. (2019). Integrating Students from Migrant Backgrounds into Schools in Europe: National Policies and Measures. σελ. 53, 55 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/integrating_students_from_migrant_backgrounds_in_to_schools_in_europe_national_policies_and_measures.pdf
- Ζιαζοπούλου, Δ. (2018). Χρήση εικονογραφημένου εντύπου για μάθηση της ελληνικής γλώσσας σε αλλοδαπά παιδιά πρώιμης σχολικής ηλικίας. (Μεταπτυχιακή διατριβή, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Ελλάδα), σελ. 44
- ΔΟΜ-Διεθνής Οργανισμός Μεταναστεύσεως (2009). Γλωσσάριο για την μετανάστευση (No 20) σελ. 27, 39, 47. Αθήνα: Διεθνής Οργανισμός Μεταναστεύσεως
- IOM, UNHCR, UNICEF. (September 2019). Access To Education For Refugee And Migrant Children In Europe. <https://migration.iom.int/reports/europe-%E2%80%94-access-education-refugee-and-migrant-children-europe-september-2019>
- Καδιγιαννόπουλος, Γ. (2014). Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών (2009). Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων (σ. 8). Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες.
- ΦΕΚ 1303/Α/1-4-2014
- Δωρεάν επιμορφώσεις σε εκπαιδευτικούς από την UNICEF: <https://www.eduguide.gr/nea/dwrean-epimorfwtiko-programma-gia-ekpaideytikoys-poy-emplekontai/>
- https://www.unhcr.org/gr/12765-ekpaideusi_twn_paidiwn_prosdyfwn_metanastwn.html

1.11 Ασκήσεις Εμπέδωσης της Ενότητας

1. Ποιο θεωρείτε ότι ήταν το πιο σημαντικό που αποκομίσατε από αυτήν την ενότητα και για ποιο λόγο;

---

2. Με ποιον τρόπο θα αξιοποιούσατε την ταινία Ειρήνη (<https://www.unhcr.org/gr/eirini>) στην τάξη σας ;

1.12 Θέματα εργασίας

1. Ποιες είναι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά με μεταναστευτικό υπόβαθρο και ποια είναι τα ατομικά και κοινωνικά οφέλη για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων;
2. Μελετήστε το πρόγραμμα της δωρεάν επιμόρφωσης της [UNICEF](#). Πιστεύετε ότι απαντά στις ανάγκες των εκπαιδευτικών; Πως θα το βελτιώνατε; [Αναλυτικό πρόγραμμα](#)

Σχετικά λινκς:

<https://www.eduguide.gr/nea2019/dwrean-epimorfwtika-programmata-gia-ekpaideytikoys-poy-emplekont/>

https://www.teach4integration.gr/wp-content/uploads/2019/01/Programma_Epimorfoseon_e_li.ph_.t..pdf

Ερώτηση για το φόρουμ:

Ποιες είναι οι κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά μεταναστών σε σχολεία στην Ευρώπη;